

Posted on by admin in HALK BİLİM ARAŞTIRMALARI MERSİN

Halk hekimliğinde tedavi ve güzellik malzemesi, halk türküsünde konu, halk şairinde ilham kaynağı olan ve düşün geleneğimizin kına gecelerine adını veren KINA, aynı zamanda folklorumuzun en eski ürünlerinden birisidir.

O döneme ait yazılı belge olmamasına rağmen kına’nın, İslamiyet öncesi Türk kültürü içinde de aynı fonksiyonlarla mevcut olduğunu tahmin etmek hayli gerçekçi görünüyor.

Zira Dedem Korkut hikayelerinde kına’ya yapılan atıflar, çok daha eski geçmişlerde geleneğe girmiş olduğu kanaatını telkin ediyor..

Tepegöz’ün Basat tarafından öldürülüşünün anlatıldığı bölümde:

“ELCÜGEZİ KINALI KIZCAĞUZLARI

çok yemişem Karışcukları tutdu ola gözüm seni..... “ ifadesi var.

Bamsı Beyreğin, gerdek çadırının yıkılarak tutsak alınmasının sonucu ana atası evindeki olaylar anlatılırken:

“..... Bay Büre Begün dünlüğü ban altun ban evine şiven girdi. Kızı gelini kas kas gülmez oldu, kızıl kına ağ eline yakmaz oldu” ifadesi kına yakma olayının o tarihteki sebep ve kavramları ile bugünkü arasında hemen hemen hiç fark olmadığını gösterir.

Dostu üzecek, hasmı sevindirecek bir olay vukuunda söylenen bir kına ile ilgili deyim ve atasözleri olayın bugünkü kavramını açıklamaya yetecek niteliktedir.

Mutluluğun, neşenin simgesi olan kına yakma olayını ölüm olgusunda da görüyoruz. Taşeli yöresinde halen yaşayan bir gelecek gereği, yaşlı hastalar ölmeden önce el ve ayaklarına kına yakılarak süslenmektedir. Olayı, İslami tasavvuf telakkisindeki “Şebi Aruz” olgusunun halk kültüründe yorumlanması şeklinde izah etmek mümkün.

Kına, köy kadınlarımız arasında güzellik malzemesi olarak saç boyanmasında hala kullanılmaktadır. Bu uygulama hem güzellik ve hem de saçların sağlığı. açısından yararlı görüldüğü için sürdürülmektedir.

Ekzema, mantar, yanık, kesik, çamaşırdan sonra parmak uçlarındaki açılmaların tedavisinde en etkili halk ilacı kınadır.

Türk folklorunda özellikle, halk şiiri ve türkülerinde güzelleme unsuru olan keklığın, en kıyılmayacak kadar güzel olanı kınalı keklık’tir.

Kırmızıya çalan sarı renk, kınalı sarı olarak tarif edilir.

Kınalı kuzu, kınalı keklık, kınalı parmaklar, ağ ellere al kına yakmış gelinler halk şiiri ve türkülerimizin bıkmadan tekrarlayarak kullandığı güzelleme malzemeleridir.

Manilerimizde, atasözlerimizde de kına'ya mutluluk ifade eden kavramıyla hayli geniş ölçüde rastlamaktayız.

Kuşkusuz düğün geleneğimizdeki kına geceleri ve geline – güveğiye kına yakılması olayı, kınaya Türk folkloru içinde boyut kazandıran en yaygın olaydır.

Zira törenlerde farklılıklar olmasına rağmen bütün Anadolu düğünlerinde mutlaka kına gecesi vardır.

Hatta öyleki, düğün yapılmadan nikahtan gelin alma gibi son yıllarda yaygınlaşan evlendirme olaylarında bile, nikahtan önceki gece kız evinde kına gecesi şenliği yapılmaktadır.

Köy düğünlerinin kına gecesi, düğünün bütün şenlik ağırlığını toplar. O gece oğlan evi kız evinin misafiridir. Şenlik iki tarafın katılmasıyla genişlik kazanır. Telaşın büyüğü ise kız evindedir. Zira kız evi mutlulukla kız çıkarmanın üzüntüsünü birlikte yaşar. Kıza kına yakılırken kız evindeki bu duygu çelişkisi doruğa ulaşır.

Kıza kına yakılması, daha doğrusu kınaya rıza göstermesi bu evliliğe de rıza göstermesi anlamına gelir. Yani eline kına yakılan kız, artık anası, evinde bir gecelik misafirdir.

Kına yakılırken söylenen türküler, maniler, yakımlar; kız ile anasında yukarıda bahsettiğimiz, duygu çelişkisini açığa çıkarır. Bir yandan eğlenilir; bir yandan ağlanır. Bazı yörelerin kına türküleri adeta gelinle annesini ve kardeşlerini ağlatmak için düzenlenmiştir. Bazı yörelerde bunlar kınayı kutlar, geline nasihatlar verir. Taşeli yöresinde ise özellikle ana ve babalara yönelik gençlerin sevdikleriyle evlendirilmeleri yolunda mesajlar verilir kına türkülerinde.

Kına yakma deyimi de buradan kaynaklanır. Yakma deyimi, türkü yakma, ağıt yakma gibi anlam ifade eder. Çünkü bütün kına türküleri, yakımcı kadınlar tarafından üretilip uygulanır.

Yüzyıllar boyu yakımcı kadınlar tarafından yakıla gelmiş yakımlar arasından elde kalanlar, bölgesel olaylarla bütünleşip bir hikayeyle bütünleşebilmiş olanlardır. Bu yakım geleneği hala sürer. Kına yakılırken yakımcılar; yeteneği varsa kendi ürettiği irticali manileri, yoksa bildiği bir başka maniye hemen orada ezgiyle söyler. Bu olay Taşeli yöresinde «Gelin okşaması» adını alır. Burada kaynaklanarak kına türküsünün çalgıcılar eşliğinde kız evinin önünde çalınması da aynı isimle tanımlanır.

Düğün törenlerinin nasıl bir mantık ve şuurla düzenlendiğini belirtmek bakımından kına türküsüne konu olan olayı özetle vermek istiyorum.

Hikayeye göre köyün en güzel kızlarından birisi ile yakışıklı delikanlısı birbirlerini sever. Ancak oğlanın büyük kardeşi askerliğini bitirmiş, ailesi kendini evlendirme hazırlığı içindedir. Geleneğe göre büyük kardeş evleninceye kadar küçüğünün evlenme isteğinde bulunması mümkün değildir. Bu sebeple iki gencin arasındaki sevgi yine ikisi arasında sır olarak saklanır, kimselere bir şey söylenmez, hatta sezdirilmez. Ancak bu arada talihsiz ve korkunç bir gerçek ortaya çıkar. Delikanlının sevdiği kıza ağabeyine verirler.

Olay iki genç için bir kördüğüm olur. Çözüm bulamazlar. Tek çözüm, bir ömür boyu delikanlının sevdiğini yenge, kızın sevdiğini kayınbirader gibi görmenin ızdırabını yaşamaktansa birlikte ölmektir.

Kararı kına gecesi verirler ve uygularlar. Kına için gelini hazırlamak üzere odaya girenler iki gencin birbirine sarılmış cesedi ile karşılaşır. Analar ve babalar ağlarken yakımcı kadınlarda halen bu yörelerde söylenip çalına gelmekte olan gelin okşamasını yakarlar. Bu okşamanın iki dörtlüğü şöyledir.

Çattılar ocak taşını

Vurdular düğün aşını

Çağrın gelsin kardaşını

Yaksın kızın kinasını

Evlerinin önü kavak

Kavaktan dökülür yaprak

Elin kına başın duvak

Uyan allı gelin uyan

Sıtkı SOYLU (\*) Gazeteci – Yazar

“Mersin Halk Eğitimi Merkezi ve Akşam Sanat Okulu Müdürlüğü Yayın Organı” olan “İÇEL KÜLTÜRÜ” nün Mayıs 1987 ayında çıkan 2. sayısından alınmıştır.